

DAG VAN HET LEVEND ERFGOED OP 15 OKTOBER

Nadat in 2018 in Harich de eerste succesvolle Dag van het Levend Fries Erfgoed werd gehouden, wordt deze op 15 oktober, als maatregelen tegen corona het niet onmogelijk maken, bij De Kruidhof in Buitenpost herhaald. Dit in combinatie met de daar op die dag door de Kruidhof te organiseren Oogstdag.

Het publiek kan op deze bijzondere dag verwachten dat de Friese Roodbonte en de Friese Zwartbonte er te zien zijn. Er is ook een langharige landgeit. De Friese hondenrassen zijn er in grote getale. De Zwartbles-fokkersgroep toont vier lammeren van dat ras. De Friese Hoenderclub presenteert kleurslagen van de Friese kippen.

Het Werkverband Friese Rassen toont haar collectie Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen, het Herbarium Frisicum delen van de natte en droge collectie van die gewassen.

Fruit yn Fryslân is er met een show met fruitrassen.

De organisaties presenteren zich bovendien in over het terrein verspreide kramen.

De Dag begint voor het publiek om 10.00 uur en eindigt om 17.00 uur.

De Kruidhof is in Buitenpost gevestigd op het adres Schoolstraat 29b.

ZATERDAG 24 SEPTEMBER SYMPOSIUM OVER FRIESE BRAMEN

In de voorafgaande OER werd gemeld dat er op 24 september a.s. in De Kruidhof te Buitenpost een symposium over de in Fryslân voorkomende bramensoorten wordt gehouden.

Karst Meijer verzamelde deze soorten. Stekjes ervan werden in de Kruidhof geplant. Ze zijn uitgegroeid tot

de eerste bramentuin ter wereld. Bij de voor deze gelegenheid te verschijnen bramenflora is enige vertraging opgetreden. Die komt nog.

De inloop voor de bijeenkomst is vanaf 13.00 uur. Start 13.30 uur.

TWEE BIJENKOMSTEN IN HET FRIES LANDBOUWMUSEUM

Op 9 oktober wordt 's middags om twee uur in het Landbouwmuseum onder leiding van Pat Zijlstra een aardappelproeverij gehouden. Geproefd worden het Berlikumer Geeltje, de Sirtema, de Bildstar, de

Woudster en de Alpha. Zijlstra stelde een beoordelingsformulier voor deze smaakproef samen.

Tijdens een eerdere proeverij

kwamen de rassen Woudgeeltje, Rode Eersteling en Berlikumer Geeltje als beste uit de bus.

Mira Schoon, werkzaam bij de Landbouwuniversiteit te Wageningen, informeert het publiek in het Landbouwmuseum op 20 november onder meer over het onderzoeksproject Dubbel Natuurlijk. Dit moet duidelijk maken wat de meerwaarde van de beide Friese dubbeldoel runderrassen bij de natuurinclusieve - en kringlooplandbouw kan zijn.

Beide bijeenkomsten beginnen om 14.00 uur, ze duren tot 16.00 uur.

PERIODIEKEN

In de **Fries-Hollandse Koekrant** vraagt Jan van Berkum zich af "wat heeft de toekomst voor ons in petto?"

Natuurinclusieve landbouw en kringlooplandbouw wordt vooral vanuit de politiek gezien als de toekomstige landbouw. Hoe deze er daadwerkelijk uit zal zien is voor velen onduidelijk. Gaat de veehouderij weer terug naar de basis, namelijk gras? Al dan niet aangevuld met restproducten uit de voedingsindustrie en met beperkt krachtvoer? Als dat zo is dan ziet de toekomst van het Fries-Hollandse rund er erg volgens Van Berkum goed uit. Dan zien we deze koeien weer overal terug in de wei. Better let as net.

Ecoloog Bert Maes houdt in de **Leeuwarder Courant** een pleidooi voor het behoud van de inheemse bomen en struiken. Hij verwijst naar de Friese houtwallen, waar verwaarlozing een groot gevaar is. Van de 41 soorten bomen en struiken zijn er 21 zeldzaam, van de bramensoorten 6. "Beheer moet met beleid en is niet makkelijk." De door Karst Meijer ontdekte bramensoort *rubus frieslandicus* wordt volgens Maes ernstig bedreigd.

Karst Meijer bij de nieuwe bramensoort *Rubus frieslandicus* (Witte randbraam)

Een adviesgroep van de Nederlandse Vereniging van Stabij- en Wetterhounen overweegt in **De Fryske Hounen** of ook bij de Stabij het kruisen met andere hondenrassen (outcross) wel echt nodig is. Al wel

duidelijk is dat er een andere aanpak dan bij de Wetterhoun gevolgd zal moeten worden. De Stabij vertoont veel meer overeenkomst met diverse andere rassen. Ook hebben we te maken met een veel grotere populatie.

In **De Nederlandse Landgeit** een door Albert Thalen geschreven verslag van een door de Friese en Noord-Hollandse afdelingen georganiseerde *stallentocht* naar Schiermonnikoog. In 2017 kocht Natuurmonumenten op het eiland 12 landgeiten. Inmiddels lopen er 55 geiten met lammeren en een

aantal gecastreerde bokken. Ze worden ingezet voor natuurbegrazing. Het begrazingsgebied in de duinen wordt daardoor open. Hierdoor ontstaat meer bestuiving. De biodiversiteit neemt hierdoor toe.

Koos van den Boogaard vertelt in **De Zwartbles** dat hij bij een geboorte van 8 lammeren er maar 1 korte tijd in leven kon houden. Een onderzoek door de Gezondheidsdienst wees uit dat de parasiet *Toxoplasma* een vergiftiging bij de moederschappen had opgeleverd. Het voer was besmet geraakt door de uitwerpselen van *katten*. Van den Boogaard heeft besloten zijn ooilammen niet meer te laten dekken. Hij hoopt dat ze in het eerste jaar besmet raken en daarna resistent zijn.

INSTANDHOUDEN EN TOEPASSEN

De werkzaamheden van de tot het Platform behorende organisaties richten zich allereerst op het *instandhouden* van de rassen en gewassen.

Een tweetal voorbeelden van Friezen die zich wat dit betreft erg verdienstelijk hebben gemaakt zijn Hessel Bouma uit Tirns die zich inzette voor de Friese Roodbonte en Hein Sterk die ervoor zorgde dat een tiental Friese vlasrassen bewaard bleven. Er is bij het instandhouden veel werk te verrichten. Vaak moet worden ingegaan tegen gangbare ontwikkelingen. Bovendien gebeurt het door vrijwilligers die vaak ook andere besognes hebben. Het wordt moeizamer, als geprobeerd wordt de rassen of gewassen te laten *toepassen*.

Soms zijn er gunstige perspectieven, zoals bij het inpassen van de beide Friese rundrassen in de natuurinclusieve - en kringlooplandbouw. Veel mogelijkheden biedt ook het verwerken van de geschikte gewassen of rassen in streekproducten. Hierbij is het probleem dat het de consument over het algemeen weinig uitmaakt of het hierbij om Fries of ander uitgangsmateriaal gaat.

Streekproducten moeten zich volgens hen vooral onderscheiden door de smaak of duurzaamheid doordat het materiaal van dichtbij komt.

In voorafgaande afleveringen van OER werd duidelijk dat er geen schot komt in een Platformproject dat bedoeld is om Friese rassen en gewassen toe te passen door ze te vermarkten. Mogelijke subsidiënten brachten er tegen in dat het wel geen toeval zal zijn dat de rassen en gewassen waar het dan om gaat van de markt zijn geraakt. Toch had dat

In stand houden (vlas)

Toepassen (schapenkaas)

vaak een slechte reden: zo werd de Berlikumer Ui van de markt gehaald, omdat de groothandel bezwaar maakte tegen de rode deeltjes die er in voorkomen. Sterke eigenschappen van de ui zoals bewaarbaarheid en smaak werden hierbij over het hoofd gezien.

Gaat het over Fries erfgoed, dan is er bij een groot aantal organisaties en in het provinciaal beleid veel aandacht voor het *instandhouden van monumenten*, het niet-levend erfgoed.

In het voormalige PEB-gebouw in Leeuwarden zijn onder de benaming 'Platform Monumentenstichtingen Fryslân (PMF)' het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân, de Stichting Alde Fryske Tsjerken, de Stichting Fryske Mole en de Stichting Monumentenwacht Fryslân gevestigd. Fryslân kent nog een tiental organisaties die zich op dit terrein bewegen.

Dit afgezet tegen pogingen het levend erfgoed in stand te houden en te laten toepassen levert een scheve verhouding.

Structureel worden miljoenen euro's voor het behoud van monumentaal erfgoed uitgetrokken. Ondanks hierover door Provinciale Staten gedane uitspraken, leverde een door het Platform ondernomen poging het provinciaal beleid er beter op af te stemmen, tot nu toe onvoldoende resultaten.

Toch is het toepassen van de rassen en gewassen de beste manier om ze in stand te houden.

SCHILDERIJEN JANTIENA

Jantiena Bellinga is niet alleen bestuurslid van het Platform, ze maakt ook schilderijen zoals deze pagina laten zien. Deze en andere afbeeldingen van de Friese dierrassen zijn te zien op de Dag van het Levend Erfgoed op 15 oktober te Buitenpost.

VEREDELING

In de voorafgaande OER werd verslag gedaan over een *veredelingsproject* wat betreft de Gele Friese Woudboon. De bedoeling ervan is een nieuwe Gele Friese Woudboon te ontwikkelen.

Bonen van het ras Narda en de Woudboon worden in het eerste jaar naast elkaar gezaaid, in de hoop dat er spontane kruisingen ontstaan. Er wordt rekening mee gehouden dat de navel van de echte Woudboon een witte kern met een zwarte en een paarse rand heeft. Wat in winkels als Woudboon wordt verkocht, zijn doorgaans exemplaren van de Groninger Strogele.

Groninger Strogele

Friese Gele Woudboon

Tijdens de Vlasroute 'Follow the blue line' in Noord-OostFryslân kon het publiek kennis maken met een vlasveldje. De dertien door Joris Viëtor in stand gehouden Friese vlasrassen werden er getoond.

Het Vlasveldje

DE WYLDE APELS FAN SKIERMUONTSEACH

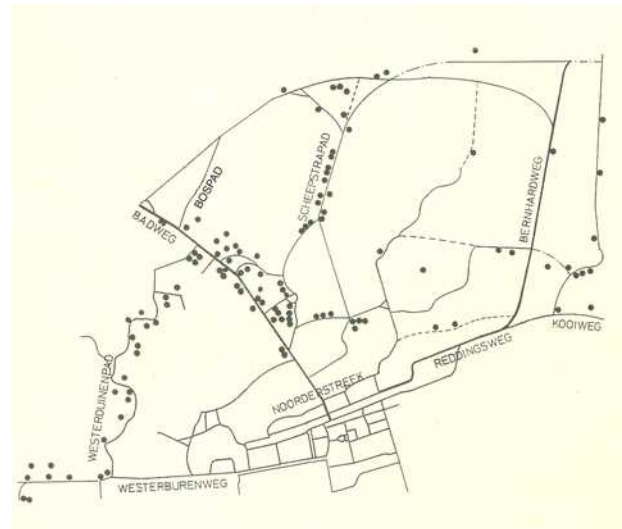
Frijwol al ús kultuergewassen wurde hjoeddedei as "monoculturen" ferboud. Op betreklik grutte oerflakten stiet lykas by kommersjele ierpelfjilden mar ien gewas. Earder wie dat hiel oars, dan woexsen beskate soarten ûnder natuerlike omstannichheden tusken oare gewassen. Us apels hiene lang har oarsprong yn de bosken fan de Kaukasus, dêrt se tusken oare beamsoarten woexsen.

Yn Nederlân wurdt hjoeddedei alhiel net in wylde populaasje fan apels ferwachte. Likegoed is dat sa op it eilân Skiermuontseach. Om't fytsers dêr lâns de paden klokhuzen fuortsmieten, steane dêr in soad apelsaailingen: beamkes dy't streekrocht út sieden fuortkomme steane "op eigen woartel" en net op ûnderstam. De omstannichheden op it eilân (seewyn, oare begroeing, kninen, ensafierder) binne lang net geunstich. Swakke saailingen rêde it dêrtroch net op.

Tijs Visser, meiwurker fan it 'Instituut voor de Veredeling van Tuinbouwgewassen', foelen dy saailingen op by syn fekânsjes op Skiermuontseach. Hy frege him ôf oft dy, mei't hja de mindere omstannichheden op it eilân oerwûn hiene, faaks minder gevoelic foar sykten binne.

Yn 1987 bloeiden de earste saailingen dy't troch Visser sammele wiene, se droegen ek fruchten. Yn 1986 wiene se al op kaart brocht. It lit sjen dat de mearderheid by de paden en wegen lâns stiene.

Tijs Visser siket gaadlike saailingen

Yn 1986 notearre apelsaailingen op Skiermuontseach

Skurft is by apels de belangrykste skimmelsykte. Om út te finen oft de op it eilân woexsen apels in hegere wjerstân tsjin dy sykte hawwe, waarden guon fan de troch Visser sniene leaten op stam set. It die bliken dat mear as de helte fan de saailingen skurftfrij is. Visser tinkt dat der sa'n 10.000 pitten út in pear tûzend apellokhuzen nedich binne om yn de dunen ien goed waachsende saailing te finen.

Yn de jierren 1990 oant 2001 waarden 194 saailingnûmers inte op ûnderstam en do útplante. Dy nûmers waarden op it eilân selektearre op grûn fan resistinsje en oare geunstich lykjende eigenskippen. It ideaal fan feredelers is yn sa'n gefal te selektearjen op fjildresistinsje en fruchtkwaliteit. Ien fan de nûmers krige as 'Ambro' de status "beskerme ras". De namme waard ôflaat fan Visser syn pake Ambrosius. It ras is 'matig skurfttolerant' en in goed smeitsjend hjerstras. Om de beheinde hâldberheid wie de kommersjele wearde doe noch ûndúdlik.

Yntusken steane der ek yn Fryslân in tal Ambrofruitbeammen. De apels smeitsje goed.

Wa't mear oer de Ambro witte wol kin telâne by Fruit yn Fryslân (0561-49 93 26).

UIT DE VOORGESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE VERENIGING VOOR STABIJ-EN WETTERHOUNEN

Met het oog op het in 2022 75-jarig bestaan van de Nederlandse Vereniging voor Stabij- en Wetterhounen (NVSW) belicht Wiebe Dooper in De Fryske Hounen een stukje voorgeschiedenis van deze organisatie.

In de jaren twintig van de vorige eeuw groeit de belangstelling voor de nationale hondenrassen. In 1935 volgt de oprichting van de Kynologen Club (KC) Friesland. Die organiseert onder meer een ringdressuur achter het zwembad in Leeuwarden.

Deze training wordt onder mee bezocht door de Leeuwarder ondernemer *Jan Bos* die er opvalt met zijn Wetterhounen. Hier groeit, schrijft Dooper, het idee om de Wetterhoun en de Stabijhoun tot rashond erkend te krijgen.

Bos vormt met anderen een commissie die advertenties plaatst waarin Friese honden te koop worden gevraagd. Daarna komen bepaalde honden in aanmerking voor een selectie op een tentoonstelling. Na enkele jaren wordt een groep van ongeveer twintig Wetterhounen en Stabijhounen in de bijlage van het Nederlands Hondenstamboek (NHSB) opgenomen.

De eerste NVSW-voorzitter wordt de eerder genoemde *Jan Bos* (1898-1952). Deze fokt zowel de Wetterhoun als de Stabijhoun. Zijn kennel heet 'Fen 't Wetterlân'. Bos fokt ook kanaries. Hij is van mening dat afwijkingen in een bepaald ras altijd terugkomen. 'Dy krije wy der noait wer út, zegt Bos eens tegen zijn oomzegger en latere dominee *Ype Schaaf* (1930-2003). "Kyk Ype met de Fokkerij sit it su, Ik maak na twinteg generasies fan un buldog in hazewyn, mar fan in kat kan ik gyn hond maken'.

Jan Bos neemt in 1942 met honden deel aan de Winnertentoonstelling in Amsterdam. In datzelfde jaar organiseert de KC-Friesland de eerste Friese hondendag, waar ongeveer veertig honden voor worden ingeschreven. Tussen 1942-1947 organiseert deze KC tentoonstellingen in Drachten, Leeuwarden en Veenwouden. In 1946 en 1947 zijn er werkproeven rond de Grote Wielen bij Leeuwarden. Hier beoordeelt een keurmeester Wetterhounen en Stabijhounen op exterieur. Honden die aan de raspunten voldoen, krijgen een nummer en een registratiekaart.

Een oomzegger van Jan Bos met Stabijhounpups waarvan Durk en Sietske de ouders waren. (Fotocollectie Wiebe Dooper).

Aan de brochure 'Het Fokken van de Friese en met Fryslân verwante dierrassen' kan worden ontleend dat *Jan Bos* met anderen in 1947 het NSVW opricht. Het Stamboek was in de begintijd erg actief, er kwamen moeilijkheden toen *Bos* door een auto-ongeluk om het leven kwam.

In het Stamboek heersen meningsverschillen over het gewenste type en de hoogte van de dieren. Het voortbestaan van de Stabij als erkend ras staat daardoor op het spel. Bij de Wetterhounfokkers doen zich zulke tegenstellingen niet of minder voor.

In de jaren zestig begint de groei van het aantal leden buiten Fryslân. Gelijk met de toename van het aantal honden zette dat na 1979 door.

De NVSW heeft zich nadien als stabiele vereniging ontwikkeld tot de grootste rashondenvereniging van Nederland.

RASSEN EN GEWASSEN EN HET WEER

De zomer van 2022 gaat voor Europa de boeken in als de heetste die tot nu toe is gemeten. Het werd maar al te duidelijk hoe we ons het weer waarschijnlijk voortaan moeten voorstellen. Stortbuien en droogteperiodes maakten er ook in Fryslân deel van uit.

De vraag duikt op wat dit voor de werkzaamheden van het Platform betekent en nog gaat betekenen. Voor het volgend nummer van OER vragen we *Gerrit Hiemstra* daar zijn licht over te laten schijnen.

Port Betaald

OER HEEFT TE WEINIG ABONNEES

De oproep bij de vorige OER om een tientje of meer over te maken heeft weinig resultaat gehad. Er zijn, ondanks veel meer verzonden OER's, tot nu toe maar 67 betalende abonnees. Dat zijn er te weinig om de uitgave van het periodiek in de huidige frequentie te kunnen voortzetten. Het bestuur van het Platform beraadt zich er binnenkort over wat dit betekent voor de uitgave van OER in 2023. Het bedrag voor de toezending van OER in 2022 kan alsnog worden overgemaakt op banknummer NL 16 TRIO 0197 646 174 t.n.v. Werkverband Friese Rassen.

Retouradres: Heerenweg 26 9262 SG Sumar

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

www.nzs.nl

www.zeldzamerassen.nl
zwartbles-fokkersgroep

www.roodbontfriesvee.nl

www.melkschappen.nl

www.fruitynfryslan.nl

www.baggelhof.nl

www.szh.nl

www.vriendenvanhetoudefruit.nl

www.werkverband-frieserassen.nl

www.frieshollands.nl

www.herbariumfrisicum.nl

www.nvsw.nl

www.landgeit.nl

www.dekruidhof.nl